

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

147. An cesset dispensatio, cessante causa post integrè, & perfectè
obtentam dispensationem? Et pro praxi prædictæ quæstionis explanantur
aliqui casus, & tota doctrina hujus Resolutionis est valdè ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76359](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76359)

De Dispensationibus. Resol. CXLVI. &c. 271

Respondet secundum idem auctor, quem sequitur Sanchez ubi supra, eam iurisdictionem dari concedente licentiam, cuius virtus manet moraliter in ipsa gratia ita concessa: & ratio est, quia concedens facultate hanc, ex tunc transfert iurisdictionem in alium, quantum est ex efficacia voluntatis, quam tunc habet, quae dum non retractatur ab ipso, vel successore, sufficit, absque nova voluntate, & solum deest applicatio quasi materialis ad talem personam, quae sufficienter fieri potest virtute dicti privilegii, seu gratiae permanentis.

RESOL. CXLVI.

Ab cessante causa dispensationis, cesset ipsa dispensatio?
Et in exemplum huius difficultatis adducuntur diversi casus in textu huius Resolutionis. Ex part. 1. tit. Rel. 41.

1. Affirmativam sententiam sustinet Sanchez de matr. tom. 3. lib. 8. disp. 30. num. 14. & alij penes ipsum. Et ratio est, quia facilius tollitur privilegium, quale est dispensatio, quam ius commune, at ius commune cessat, cessante eius causa finali: ergo a fortiori ius speciale. Multas alias rationes adducit Sanchez.

2. Sed licet haec sententia sit probabilis, contrariam probabiliorem esse iudico, quam tunc Pontificus de matr. lib. 8. c. 20. num. 4. Salas de legib. disp. 20. sess. 5. num. 64. & seq. Gravado in part. 2. contr. 7. tract. 5. par. 2. disp. 17. sect. 4. num. 36. Gutierrez canon. op. lib. 3. cap. 5. num. 30. & 132. & nouissime tract. de matr. cap. 126. num. 2. cum Sa verb. gratia, num. 6. & alij penes ipsos: & idem assero, quod si quis a principio obtinuit dispensationem cum causa rationabili & sufficienti; postea tamen decursu temporis cessauit totaliter illa causa; non peccat viens tali dispensatione. Et ratio est, quia per illam dispensationem vere relaxata est illa lex, ac eius obligatio extinguitur: ergo non potest reuiuiscere, eod quod causa cessauit. Ceteras rationes vide apud Sanchez, qui licet contrariam opinionem teneat, vt diximus; tamen in fin. num. 13. sic asserit: [Qui hanc sententiam amplecteretur, damnari non posset, cum graues, per se Auctores habeat, nec rationibus destituta sit; nec opposita ita concludant, quin solui possint. Vnde ex his inferitur cum Suarez de oblig. lib. 6. cap. 20. num. 15, quod irregularis dispensatus ad Ordinem propter paupertatem propriam, vel propter indulgentiam ministrorum Ecclesiae, licet postea cesset illa causa ante susceptos Ordines; nihilominus potest licite ordinari ex vi illius dispensationis. Item, si quis esset dispensatus ad non ieiunandum per totam vitam, si illa causa postea omnino cessaret; nihilominus posset uti illa dispensatione.] Vnde asserit Sa: ubi supra, num. 65. in fin. [Absurdum aliquibus videtur, dispensatum in perpetuum ad esum carnis, propter infirmitatem, ea cessante illis vesci. Sed respondeo, non peccare mortaliter; sed ad summam voti aliter: quia dispensatio retinet suum valorem, donec reuocetur. Dices: In omni dispensatione ergo causa cessante cessabit dispensatio; alias iniquus esset dispensans, quia vellet dispensationem sine causa manere. Respondetur, talem dispensationem esse absolutam, nec iniquum esse dispensationem, quia probabiliter praesumit, causam fore perpetuam, & idem dispensauit, vel limitauit, seu restrinxit; sed scienis postea causam cessasse, debet dispensationem reuocare. Dicendum est igitur absolute, quod si valida fuit dispensatio in lege propria, vel inferioris, vel in iis, quae pertinent ad ius diuinum, vt in votis, vel iuramentis, vltus talis dispensationis contingens post cessationem causae, non est ex genere suo peccatum mortale, & probabile est nec esse veniale; sed rem omnino licitam.]

RESOL. CXLVII.

An cesset dispensatio, cessante causa post integrè & perfecte obiectam dispensationem?
Et pro praxi praedictae questionis explanantur aliqui casus, & tota doctrina huius Resolutionis est valde notanda. Ex p. 8. tit. 5. Res. 24.

1. PRO declaratione questionis suppono primum; Licet cesset causa impulsiva, seu minus principalis, adhuc manere in suo robore dispensationem, si non cessauerit causa finalis, seu praecipua. Secundum est, licet cesset pars causae finalis, si non cessauit omnino, seu quoad omnes partes, adhuc valere, & durare dispensationem, imò in dubio an cessauerit omnino causa, vel an causa, quae cessauit, fuerit finalis, an compulsiva, censendum est perseverare dispensationem, & eius effectum, quia in dubio, an valeat, dispensatio, standum est valori illius. Tertium est si postquam à Papa, v. g. commissa est facultas dispensandi, antequam Commissarius dispense, cessauerit omnino causa dispensationis, nulla proliis erit dispensatio, quia tempore dispensationis non subsistit causa, sine qua Papa non dat facultatem dispensandi. Quartum est, si cum dispensatio reducta iam sit ad actum irrevocabilem, cesset causa dispensationis, non propterea vim suam amittit dispensatio, v. g. Dispensauit Papa in impedimento consanguinitatis propter paupertatem foeminae, si post contractum matrimonium obtineat diuitias, non idem redditur matrimonium irritum; & idem verum est, si actus, vel effectus non potest commode reuocari. v. g. Collatum est alicui beneficium dispensando cum illo propter aliquam causam, licet postea cessauerit, non amittit beneficium, quia id foret incommodum. Similiter si irregularis dispensatus est ad omnes Ordines recipiendos, & post susceptum Subdiaconatum cessaret causa dispensationis, posset ad reliquos Ordines ascendere, quia oppositum esset illi valde incommodum & difficile.

2. His suppositis superest grauis questio, an si post concessam dispensationem, & executioni mandatam, cesset omnino causa finalis dispensandi, & actus possit sine incommodo reuocari; cesset dispensatio, nec deinceps liceat illa uti. v. g. Dispensauit Pontifex cum aliquo in voto castitatis propter vehementes tentationes, & frequentes lapsus; quaeritur, an si decursu temporis cessent omnino tentationes & lapsus, reuiuiscat votum castitatis, & proinde cesset dispensatio. Similiter dispensauit Papa cum aliquo in praeccepto recitandi, aut ieiunandi propter infirmam valetudinem, quaeritur an si postea conualecat, teneatur recitare, aut ieiunare. Dispensauit denique in irregularitate propter causam sufficientem, peritur an ea cessante, redeat irregularitas, & sic de alijs innumeris.

3. Et affirmativam sententiam ex Sanchez nouissime docet P. Amicus tom. 5. disp. 6. sectio. 10. num. 173. Quoniam omnis dispensatio praesumitur iuste concessa ab ipso dispensatore: vt autem sit iuste concessa, debet hanc tacitam conditionem includere,

Sop. hoc in Res. praesertim, & supra lege doctrinam R. 674. & alterius eius secundae not.

derg. si causa propter quam conceditur, permaneat: ergo ea cessante, cessat dispensationis valor. Maior cum consequentia constat. Minor, in qua tantum est difficultas, sic probatur. Non minus moralis effectus voluntatis Principis dispensantis, est ipsa perseverantia dispensationis quam prima productio eiusdem: ergo non minus perseverantia ipsa, quam prima productio dispensationis debet a iusta voluntate Principis dispensantis procedere: nequit autem perseverantia dispensationis a iusta voluntate Principis procedere, nisi sub tacita conditione, si causa ipsa sit perseverantia; ergo ut iusta sit voluntas Principis respectu perseverantia dispensationis, est a Principe intentamquam moralis effectus ipsius. Prior consequentia constat, quoniam respectu omnis eius, debet Principis voluntas esse iusta, cuius est moralis causa. Minor probatur; nam sicut non potest prima productio dispensationis procedere a iusta voluntate Principis, nisi sub tacita voluntate, si preces veritate nitantur, ita nec perseverantia eiusdem, cum non minus vnum, quam aliud debeat a voluntate Principis dispensantis procedere.

4. Confirmatur primo; nam cessante causa dispensationis, reuincit ius commune obligans ad sui observantiam: ergo cessante causa dispensationis, cessat dispensationis valor. Consequentia patet; quia valor dispensationis est deobligatio a lege communi: ergo si ea reuincit cessante causa dispensationis, cessat dispensationis valor. Antecedens probatur; nam cessante causa dispensationis, dispensatus naturali iure subicitur legi communi, quia cessante causa dispensationis, lex naturalis dicat, dispensatum subicitur debere iuri communi: igitur cessante causa, lex naturalis dispensatum subicitur legi communi.

5. Confirmatur secundo, quoniam probabilis est, ut ex supra disputatis constat, hunc non posse absque peccato, saltem veniali, contra legem communem sine causa dispensatione uti: ergo presumi non potest, quod Princeps talem usum illicitum, & peccaminosum voluerit: voluisset autem saltem implicite, si absolute talem dispensationem concessisset, cuius usus probabiliter teneri potest aliquando peccaminosus, & illicitus. Et hæc omnia docet Amicus *ubi supra*, cui adde Portel in *respons. moral. tom. 2. cas. 49. num. 18.* ubi sic ait. Si Papa concessit Episcopo facultatem, ut dispenseret cum Petro irregulari ad Ordines sacros recipiendos, assignans pro causa paupertatem parentum, & antequam Episcopus dispenseret, cessauit causa dispensationis, ut quia parentes mortui sunt, vel facti sunt diuites præter spem, iam non potest Episcopus dispensare, cum cessauerit causa dispensationis: Facultas enim illa dispensandi concessa fuit Episcopo conditionaliter, si preces veritate nitantur; & in hoc casu iam non est verum, quod parentes Petri pauperes sunt. Sic Bonac. *punct. 10. num. 1.* ubi ait cum Sanchez *ibi* citato, hoc esse intelligendum, quando causa dispensationis cessauit in toto vel omnino. Si enim solum cessauit ad tempus, transacto paruo tempore reuincit causa dispensationis, poterit dispensare; quia in tali casu non fuit causa verè ablata, sed suspensa. Et hinc colligitur, quod causa ob quam Papa alicui concedit ut dispenseret, non solum debet existere quando Papa Romæ concedit illam facultatem, ut dispenseretur: sed debet etiam illa causa existere tempore, quo delegatus a Papa dispensat. Bonac. *ciuit. punct. 10. n. 4.* cum aliis *ibid.* citat.

6. Licet aliqui DD. graues citati à Bonac. *punct.*

10. num. 4. censeant, quod dispensatio iam obtenta ob causam tunc subsistentem, non cesset, etiam si postea cesset causa: verior tamen, & tutior sententia est, quod cessante causa ob quam dispensatum est, cessat etiam dispensatio: hanc tenet Sanchez, Titellus & multi ab utroque citati, quos sequitur Bonacin. *punct. 10. num. 5. & 9. 8. Hæc sententia.* Probatur, quia dispensatio pendet à voluntate superioris: superior autem non censetur velle, ut locus dispensationi sit, si causa dispensationis cesset. Non enim presumitur velle aliquem ab obligatione legis eximere, eique concedere facultatem faciendi contra legem non subsistente iusta causa, alioqui talis concessio, seu dispensatio esset iniqua. Et vltra alia exempla adducta à Bonacina, facit exemplum in praxi: nam dispensatio vespensiu carnibus in Quadragesima ob certam infirmitatem, cessat cessante illa infirmitate, quæ fuit causa dispensationis, & hoc exemplum recipitur communiter in tota Ecclesia. Hæc sequitur primo, dispensatum in ieiunio propter aliquam infirmitatem, teneri ad ieiunium cessante infirmitate. Sequitur secundo, dispensatum in aliqua lege humana, vel diuina, ut in iuramentis, vel votis, non videri immunem à peccato iuxta materiam, & præcepti grauitatem, si tali dispensatione utatur postquam omnino cessauit causa dispensationis. Ita Portel.

7. Sed negatiuam sententiam fati probabilem, & tutam in praxi existimo, & ita ex Suarez Salas, & aliis, docet sapientissimus P. Granadus in *part. 2. controu. 7. tractat. 3. part. 2. disp. 17. sect. 4. num. 36.* Et patet aperte ex glossa in *cap. ex tua, de filiis presbyter. verb. irritare*, ubi ait, dispensationem semel factam non esse amplius reuocandam, sicut nec iniuriæ remissionem. Sentit ergo non cessare, nisi reuocaretur, postquam semel concessa est.

8. Probatur assertio, vnica ratione: dispensatio est relaxatio, virtute cuius eximitur subditus ab obligatione legis, ita ut perinde possit contra legem operari, ac si lex non esset: ergo etiam si cesset causa dispensationis, non cessat dispensatio. Probatur consequentia, quia cessatio causæ non obstat, quo minus illa relaxatio verè facta fuerit: ergo non obstat, quominus extincta sit obligatio; ergo adhuc manet subditus deobligatus.

9. Confirmatur primo, quia legislator est, qui imponit obligationem seruandi legem; ergo ut subditus teneatur illam seruare quando cessat causa dispensationis, necesse est iterum à Legislatore imponi obligationem: sed ex nullo capite colligi potest hæc impositio; ergo adhuc cessante causa dispensationis retinet dispensatio vim suam, qua abstatit obligationem.

10. Dices legislatorem dispensasse sub tacita conditione, quod nimirum causa dispensandi duraret, vnde ea non durante, quasi reuincit obligatio legis, quippe quæ solum ablata fuerat pro tempore, quo causa duraret. Sed hoc facile refellitur, quia falso supponitur inesse dispensationi hanc tacitam conditionem: verba enim dispensationis absoluta sunt, & nullam conditionem eiusmodi significant, ut videmus in quotidianis dispensationibus.

11. Confirmatur secundo, quia, quod semel destructum est, non reproductur nisi a eo, qui habet vim reproductendi, sed solus legislator est, qui habet vim reproductendi, seu iterum concedendi legem, ergo quando illi non condit iterum illam, non redit lex. Sola autem cessatio causæ non est ipse legislator; ergo non habet vim faciendi, ut redeat iterum lex.

12. Nec obstat dicere, quod absurdum est, si alicui detur dispensatio ad cocendas carnes propter infirmam

infirmam valetudinem, aut dubium de illa, posse etiam comedere carnes, licet omnino conualescat, & manifestum sit possi iam a carnibus abstinere. Et licet est de illo, cum quo dispensatum fuisset in lege ieiunij.

13. Nam respondet Suarez esse aliquas dispensationes, quæ habent tractum successuum, quarum vltimus nimirum non consistit in indivisibili, sed per multos dies, aut actiones exercendus est, & eiusmodi verum esse, cessante causa cessare dispensationem; quia non est concessa nisi pro tempore, in quo durat causa. Itaque dispensatus in lege ieiunij, vel abstinence a carnibus ob infirmam valetudinem, non potest vii dispensatione in diebus, in quibus bene valet, quia dispensatio hæc habet tractum successuum, & non conceditur nisi sub ea conditione, quod nimirum causa perseveret. Sed hæc solutio difficilis est; nam in aliis dispensationibus reperitur iste tractus successuum, quas tamen Suarez non dicit cessare cessante causa. v. g. Dispensatio concessa est alicui ut doceat uxorem propter periculum incontinentiæ, potest iste docere uxorem cras, vel post mensem, vel annum; & tamen si hodie post obtentam dispensationem voti castitatis cesserit tale periculum, poterit nihilominus matrimonium inire. Et dispensatus in irregularitate propter pauperiam, potest hodie, vel cras, vel post mensem ordinari, licet parentam necessitas cesserit, antequam ordinari incipiat.

14. Propterea fortasse Ioannes de Salas *suprà*, sine illius scitu, concedit posse illum hominem non ieiunare, aut comedere carnes, etiam si cesserit causa dispensationis, quia propterea peccet nisi ad summum veniat. Quam solutionem sic explicio; dupliciter potest Pontifex cum aliquo dispensare in ieiunio ob infirmitatem; vno modo, quia infirmitas est temporanea, & quæ prudeniter credunt post aliquod tempus cessatura, & tunc sine dubio non potest infirmus vii dispensatione, cum iam conualescit, quia saltem tacite concessa est pro tempore determinato, in quo duraverit infirmitas, non pro maiori; alio modo, quia infirmitas arbitrio Medicorum creditur semper duratura; solent enim esse aliqua morborum genera, quæ prudenter creduntur non finienda, & tunc existimo posse infirmum vii dispensatione, ac proinde comedere carnes, v. g. pro totam vitam, licet fortasse conualescat; quia dispensatio fuit absolute data, & in perpetuum; quod autem casu extraordinario cessaverit causa, non tollit concessionem absolutam, & sine limitatione, quam prudentissimè tribuit Pontifex. Quod autem Salas addit, ad summum peccaturum venialiter illum qui tunc vteretur dispensatione, non improbo, quia aliquid indecori affectu nunquam ieiunare, cum nihil sit, quod obstat.

Ceteras rationes, quas contra hanc negativam sententiam adducit Sanchez optimè solvit Granadus *ubi supra*, ad illum, & non pigebit.

1) Nota tamen quod post hæc scripta inveni Jo. Praportum in part. 2. D. Thom. *quæst.* 97. *dub.* 3. nam. 31. hæc pertractare questionem, & sententiam negativam tanquam probabilem admittere; unde non grauat, ut hic per extensum eius verba apponere. Sic itaque asserit. Notandum quando alicui dispensatio est concessa, eam non cessare, quamvis dispensatus renunciet, si renuntiatio acceptetur à Legislatore legis, & hoc ipsum impedit rursus ab eodem imponatur; quia sub eius non potest sua auctoritate sibi legem imponere, quia est liberatus. Si ex ea operetur, cesserit causa, quia causa, adfuit quando gratia facta est scilicet quando sublatum fuit vinculum legis, quæ quoad remotum effectum, non de-

bet perdurare. Aliqui aliter sentiunt, sed quod deliximus videtur probabilius, quia per dispensationem legitime factam ius est acquisitum dispensato, quando autem alicui ius est acquisitum, non solet revocari ex causa cessatione.

16. Confirmatur; quemadmodum est legislatoris legem condere, ita eius est alicui obligationem illius de nouo imponere; quando ergo aliquis per dispensationem à lege est exemptus, ut iterum ea obligetur cessante causa, debet à legislatore imponi; ex nullo autem capite deducitur imponi, quia cessatio causæ non aptè concludit deiectionem effectus, ut etiam patet in naturalibus. Si tamen solum datum esset mandatum dispensandi, illud non posset mandari executioni si causa cessaret, posset tamen si quando causa reuiuisceret.

17. Aduerte tamen aliquos contrarium tenere, quia est gratia facta dispensando, unde censent posse fieri quamvis committens mortuus sit, quod non videtur omnino improbabile.

18. Dices, ex paulo antè dictis sequeretur eum, qui non valens ieiunare, impetrasset dispensationem, posse non ieiunare, quamvis non esset debilis. Respondet negando sequelam; si dispensans non supponatur peccare in sua dispensatione; sed velle prudenter dispensare, quia hæc dispensatio generali modo facta est virtute multiplex, & virtute includit conditionem quandiu causa ad dispensandum durabit. Videri potest Layman *de legibus*, cap. 22. num. 16. & quidam alij, qui censent quando dispensatio est de re diuina & successiva, & concessa est ob causam diuinam, cessante causa cessare dispensationem, quia dispensatur quamdiu fuerit causa; in præfenti autem non perdurat causa, ut suppono, Aliqui tamen non improbabiler censent, quod quando dispensatio facta est eo quod iudicio Medicorum infirmitas censeatur futura perpetua, censeri possit absoluta, & non teneri aliquis ieiunare quamvis valetudinem recuperet. Hucusque Præpositus.

RESOL. CXLVIII.

An si dispensatum circa aliquod impedimentum criminis, postea incidat in aliud simile crimen tenetur mentionem facere de priori dispensatione, & quid de criminibus diversi generis? Ex part. 8. tr. 3. Res. 75.

§. 1. Respondeo in eo casu, quo circa idem peccatum, ut circa idem crimen occisionis uxoris, & adulterij eum animo ducendi adulteram, sit semel dispensatum, ut eum doceat, si iterum dispensatur ille incidat in aliud simile crimen, & petat secundam dispensationem, hanc secundam non valere, nisi fiat mentio prioris. Patet, quia non censetur Pontifex bis velle remittere idem genus peccati, iuxta l. 3. *Cod. de Episcopali audientia*, ibi, *remissionem venia crimina nisi semel commissis non habeant*, si autem esset aliud genus criminis, ut fides data cum adulterio, tunc semel impetrata dispensatione ad vnum matrimonium propter primum crimen, si adhuc impetratur secunda dispensatio propter secundum, primæ non esset mentio necessaria, quia peccata sunt diuersa, & vnius remissio non obest remissioni alterius. Ita Couarruias *lib. variarum*, cap. 20. num. 3. Guttieri. *99. canon. lib. 2. cap. 15. numer. 89.* quibus adde Ochagaviam *de sacrament. Matrimon. dispensat. tract. 1. quæst. 9. num. 17.* qui etiam contra Sanchez *lib. 8. disput. 22. num. 22.* docet, existente priori dispensatione nulla, non esse necessarium, eius mentionem facere in secunda, siue prior sit concessa